

Die uw jeugd vernieuwt
als die van een arend. . .

De Reformatie

jaargang 59 / 19

4 februari 1984

WEEKBLAD TOT ONTWIKKELING VAN HET GEREFORMEERDE LEVEN

Geloofsbeleving van jongeren tussen veertien en achttien jaar IV

UIT DE SCHRIFT

Niet bij brood alleen

KERKELIJK LEVEN

Apocalyptische demonstratie

BOEKBESPREKING

Rondom de doopvont III (slot) Een weergave van de Dordtse Leerregels I

KORT GEHOUDEN

U wilt me toch wel begraven?

PERSSCHOUW

Het einde van 'Tot Vrijheid Geroepen' / Kerkgang van de CDA-politici

De vorige week hadden wij het over onze jeugd, dat die op zoek is naar zichzelf en daarbij steun, leiding nodig heeft. Vooral van hun ouders. Wanneer ouders geïnfecteerd zijn door de ik-cultuur en geen tijd en belangstelling hebben voor hun kinderen met hun vragen en problemen, dan schieten zij wel schromelijk tekort in de uitoefening van hun ouderambt. Vooral zullen wij als ouders en ouders onze kinderen, de kerkjeugd, het leven met de HERE moeten voorleven. Dat is belangrijker dan veel praten over God en over geloof.

Geloofsbeleving van jongeren tussen veertien en achttien jaar

IV (slot)

■ Hoe helpen wij onze jongeren bij hun geloofsbeleving?

Als ik terugzie naar mijn eigen jonge jaren, dan moet ik zeggen dat er thuis niet veel expliciet werd gepraat over God en over geloof. Mijn vader was ook dominee, maar thuis preekte hij niet. Hij leefde ons het leven met de HERE wel voor. En in de huiskamer hing boven een grote spiegel recht tegenover de kamerdeur een wandtekst: Ik heb geen meerdere blijdschap dan hierin, dat ik hoor dat mijn kinderen in de waarheid wandelen, 3 Joh. vs 4. Die tekst had moeder zelf met eenvoudige kruissteekjes geborduurd. Dat was haar tekst! Wat wij wilden worden was

helemaal bijzaak. Als wij maar de HERE wilden dienen. Die tekst, of liever de hele levenshouding van mijn ouders hebben van jongsaf een stempel op mijn leven gezet en daar richting aan gegeven. Veel moeilijkheden heb ik zelf niet gehad. Mij heeft eigenlijk alleen moeite gegeven de vraag: 'hoe weet ik nu dat ik een kind van de HERE mag zijn?' Maar voordat dat echt een probleem voor mij kon worden had ik het antwoord al gehoord in een preek over de kinderdoop. Dat heeft de HERE je toch verzekerd in je doop! Het gaat er maar om nu ook als een kind van de HERE te leven. En daar wil de HERE je zelf bij helpen. Vraag Hem daar elke dag maar om. Weg was mijn probleem. Al is uiteraard de moeite en strijd om dat kindschap van God te beleven gebleven. Tot op vandaag.

Maar kinderen moeten weten dat zij, als zij problemen hebben, daar altijd mee voor de dag kunnen komen. Allereerst bij vader en moeder. En dan gaat het werkelijk niet om pasklare antwoorden. Als 't u blijft niet! Dat kan overkomen als een dooddoener. Luisteren, begrip, inleven in de problematiek van jongeren is een eerste vereiste. En al vragend kan er mogelijk zó met hen gesproken worden, dat zij zelf het antwoord vinden. Onze opgroeiende kinderen hebben meer behoefte aan wijsheid bij hun ouders, wijsheid die van boven is, dan aan veel argumenten en betogen. Al zal die wijsheid ook pogen met goede argumenten te overtuigen.

■ Liefdevuur steekt in brand

Er wordt nogal eens geklaagd over onze jonge mensen, dat ze zo weinig anders zijn dan andere jeugd. Wat kunnen ze eigenzinnig zijn. En vaak maar zo weinig gemotiveerd voor catechisatiewerk en voor de jeugdvereniging. En ze laten zich zo gemakkelijk aftrekken van het rechte spoor. Ook onder

onze jongeren vooral vreet de afval door. Maar dan klemmt toch de vraag: hoe leven wij zelf hen het leven met de HERE voor? Is het maar verbeelding van mij, als ik over de hele linie een zekere matheid, vervlakking, verschralling van het geloofsleven opmerk? Het lééft maar zo weinig meer wat de HERE ons in zijn genade heeft geschonken, de rijkdom van het gereformeerde leven. Tenminste ik merk daar maar zo weinig van. Ook van de dankbaarheid voor de getrouwe prediking van Gods Woord, de mogelijkheden van schriftuurlijk onderwijs voor onze kinderen en zoveel meer. Terwijl het toch allemaal genade is, de trouw van de HERE. Laten wij toch waken en bidden, dat we niet verachten in de genade. Als bij ons de schriftuurlijke belijndheid wordt gemist en het liefdevuur tot de dienst van de HERE niet laait, maar smeult, straalt er geen warmte van af en steken wij de jongeren niet in brand.

Voorals moet het ook goed tot onze jongeren doordringen dat de HERE onze God een God is van alledag. Het gaat er maar niet om dat we later in de hemel komen. Eerst gaat het er om dat we hier en nu bewust ons kindschap van God beleven en de HERE dienen met blijdschap. Als we zo met de HERE leven, zullen we ook met de HERE sterven. Dan behoeven we ons daar niet bezorgd of angstig voor te maken. Als het leven Christus is, is het sterven gewin. Altijd! Of we nu jong sterven of oud. Daartoe moeten wij onze jonge mensen stimuleren: om het leven te aanvaarden als een kostelijke gave van de HERE. Om het dan ook weer vruchtbaar te maken voor Hem. Naar de gaven die de HERE gegeven heeft. Ze moeten leren verstaan dat dat pas een rijk leven wordt.

■ De verantwoordelijkheid van de ambtsdienst

Voor de geloofsbeleving van de jongeren draagt ook de ambtsdienst grote verantwoordelijkheid. Vooral de predikanten hebben hier een taak. Zo mogen de catechisaties niet saai en taai zijn. De jongelui moeten ervan doordrongen worden, dat ze ook op catechisatie bezig zijn met het *evangelie*. Het gaat er om dat zij God leren kennen als hun eigen God en Vader, welk een God Hij voor hen is en wat Hij voor hen heeft gedaan. Ook de catechisatie van de jongsten is belijdeniscatechisatie. De geloofsbelijdenis van de kerk moet hun eigen belijdenis worden. Als hun rijke erfenis moet die belijdenis hen worden aangereikt.

En in de prediking moet ook gerekend

worden met de jeugd en hun problematiek. Gerekend moet worden met hun gedachtenwereld, om ze vandaaruit terug te leiden naar Gods Woord. Ze mogen ook best eens apart worden aangesproken. Dat doet de HERE in zijn Woord ook wel. Maar altijd moet het voor hen duidelijk zijn dat ze er niet maar een beetje bij aanhangen, maar er echt bij horen. Bij de gemeente van de HERE, bij Gods huisgezin. Dat vraagt van de predikanten bijzondere inspanning. Preken is uitdelen van het brood des levens. Dat moet voor kinderen en jonge mensen eetbaar, verteerbaar zijn.

Ook op huisbezoek moet de jeugd aan z'n trekken komen, kans krijgen zich uit te spreken, uit de tent worden gelokt. Luisteren is ook voor ambtsdragers een eerste vereiste. Vaak zal pas na belangstellend luisteren naar onze jonge mensen zinnig en opbouwend met hen gesproken kunnen worden. Daarbij mag altijd hun ontzaglijk voorrecht vooropgesteld worden, dat zij kinderen van de HERE zijn. En dan mag en moet ook volgen het appél, dat de HERE nu ook recht heeft op hun kinderlijke liefde en gehoorzaamheid. Vandaaruit mogen we hen er op wijzen dat hun leven altijd diepe zin en waarde heeft, dat er voor hen altijd levensperspectief is in de dienst van de HERE.

■ Van geslacht tot geslacht

Wanneer wij zo zelf als ouders en ouderen onze roeping ten aanzien van onze opgroeiende jeugd in het geloof aanvaarden, mag dat geloof pleiten op Gods rijke en vaste beloften. En het mag daarin rust vinden dat de HERE zelf door de eeuwen heen zijn kerk bewaard heeft en bewaren zal, van geslacht tot geslacht. Wij kunnen onze kinderen het geloof niet geven. Genade is geen erfgoed. Tenminste niet in die zin. En de vervulling van Gods verbondsbeloften is *voorwaardelijk*, voorzover zij persoonlijk gericht zijn. Alleen in de weg van geloofsgehoorzaamheid wordt Gods verbondszegen verkregen. De satan blijft ook onze kerkjeugd ziften als de tarwe. Aangrijpend was het uit de enquête op onze gereformeerde scholengemeenschap op te maken dat ook daar 1 leerling invulde niet te geloven in het bestaan van God. En 5 gaven te kennen het er niet mee eens te zijn dat Jezus Christus voor hen de Zoon van God is, die gekomen is om de zonden te vergeven. Bij de vragen over het bidden antwoordden 4 dat zij nooit bidden en 60 van de 350 leerlingen 'wel eens' te bidden. Het is wel nodig dat daar met onze opgroeiende kinderen over wordt gesproken, of zij zelf wel bidden.

KERNREDACTIE:
DR. K. VELING (eindredacteur),
DS. C. J. SMELIK,
DR. W. G. DE VRIES.

BREDE REDACTIE:
PROF. DRS. D. DEDDENS
PROF. DR. J. DOUMA,
PROF. J. KAMPHUIS,
PROF. DR. C. TRIMP,
DS. C. J. SMELIK,
DR. K. VELING,
DR. W. G. DE VRIES.

Alle stukken bestemd voor de
Redactie aan:
K. Veling,
Postbus 99, 8050 AB te Hattem.

ADMINISTRATIE:
Uitgeverij
Oosterbaan & Le Cointre B.V.
Postrekening 406040
Postbus 25, 4460 AA Goes
Tel. (01100) 15591

Advertenties 40 cent per mm.
Contracttarief op aanvraag.
Advertenties
(01100) 27555, toestel 10.

Zonder schriftelijke toestemming
van de uitgever is het niet toe-
gestaan artikelen uit dit blad over
te nemen.

Abonnement: f 69,— per jaar.
Buitenland: f 121,20 per jaar (zee-
post).
Losse nummers f 1,40 (excl. porto).

En, dat zullen ze toch van ons moeten leren, hoe wij omgaan met de HERE, de vertrouwelijke omgang met God. Van ons als ouders. Maar ook op school. Ook daar mag het bidden geen formaliteit worden. Evenmin de Schriftlezing. De omgang van ons als ouderen met het heilige, met de Heilige, is voor onze kinderen van zo ontzaglijke betekenis. Wat een verantwoordelijkheid: kinderen van de HERE opvoeden, leiden naar de volwassenheid.

Maar de HERE heeft ons ook onvoorwaardelijke beloften gegeven. Daarbij ook deze, dat Hij toch in de lijn van de geslachten wil werken en dwars door alle aanvechting, tegenkanting en afval heen zijn heilsplan volvoert. Zó blijft en komt zijn koninkrijk. Dat hangt niet af van onze wijsheid en trouw. God is getrouw, die het ook doen zal. Daarom is en blijft onze grootste kracht de kracht van het geloofsgebed. Wij moeten onze kinderen, de jeugd van de kerk, omringen met de muur van ons gebed, hen dragen op de vleugelen van onze gebeden. En dat mogen en moeten ze weten, dat en hoe er voor hen gebeden wordt. Daar zal een krachtige steun van uitgaan voor hun geloofsbeleving. Zelf moeten zij er klaar mee komen, bewust ingaan tot het leven met de HERE. Hun eigen leven moet daarvoor rijpen. Maar in de gemeenschap. In de gemeenschap van het gezin en de familie. In de gemeenschap der heiligen. De geloofsbeleving van de jongeren moet ingebed zijn in de geloofsbeleving van de ouderen. Daarom is gedurige *zèlfbeproeving* noodzakelijk.

C. G. Bos

Er staat geschreven: Niet alleen van brood zal de mens leven, maar van alle woord, dat uit de mond Gods uitgaat.

Mat. 4 : 4

UIT DE SCHRIFT

315

Niet bij brood alleen

■ Meer dan brood

De mens leeft niet bij brood alleen. Een uitdrukking, die te pas en te onpas gebruikt wordt. Een gezegde, dat suggereert, dat er méér is dan brood, dan eten en drinken. Het leven gaat daar niet in op, vindt in brood en spelen, welvaart en luxe, niet zijn uiteindelijke bestemming. Niet bij brood alleen, dat suggereert, dat er in het leven een verdieping is. Het blijft niet maar oppervlakkig: eten en drinken en vrolijk zijn, want morgen sterven wij. Er is méér van het leven te zeggen. En het valt te begrijpen, dat één van de verkiezingsprogramma's van het CDA deze titel kreeg: niet bij brood alleen.

Toch valt er meer te zeggen. Want de uitdrukking is zó niet volledig. In de Bijbel volgt nog: maar bij alle woord dat uit de mond Gods uitgaat. En juist dát mis je dan in zo'n verkiezingsprogramma en in heel het politieke leven vandaag. Want reken maar, dat deze woorden de kén van de zaak raken vandaag, juist in een tijd van economische teruggang. Want de uitdrukking zegt maar niet, dat er nog wel iets méér is dan eten en drinken, maar leert, waar álle eten en drinken vandáán komen, van Wiens woord heel het economische leven afhankelijk is.

■ Geleid door de Geest van God

De tekstwoorden zijn afkomstig uit de eerste confrontatie van de Heere Jezus met de Satan na zijn publieke ambtsaanvaarding in zijn gedoopt worden door Johannes. Na de doop gaat Hij aan het werk. En Gods weg met Hem tot onze verlossing voert dan aller-

eerst naar de woestijn: een doelbewuste ontmoeting met de overste van deze wereld. Doelbewust, want de Heere Jezus moest dáár beginnen, waar de eerste mens gefaald had: in de ontmoeting met de duivel. Adam had het verknoeid. Het paradijs werd tot een woestijn. En Jezus trekt, door de Geest geleid, naar de woestijn. De tweede Adam komt goed maken, wat wij verknoeid hadden. Hij zorgt ervoor, dat de woestijn een waterplas wordt en het dorre land tot waterbronnen, ja tot een paradijs. Daarom moet Hij dáár beginnen, waar de overste van deze wereld te vinden is, in het hol van de leeuw. Daar is de confrontatie, daar is de verzoeking, daar moet Hij gehoorzaam blijven; daar, waar wij het oor leenden aan de satan.

■ Aangevallen door de tegenstander van God

Christus wordt allereerst verzocht om het brood. Om eten en drinken, het alledaagse. Daarin was het met Adam en Eva misgegaan. Zij hadden het eten losgemaakt van het woord van de Heere. Ongehoorzaamheid aan dat woord was hun zonde.

Christus heeft al 40 dagen gevast en krijgt honger. Dán komt de Satan en biedt Hem een gemakkelijke oplossing: als U dan Gods Zoon bent (Mat. 3 : 17), zeg dan, dat deze stenen broden worden. U kunt het; dóe het dan ook. Waar gaat het om in die verzoeking? De duivel wil bereiken, dat de Heere Jezus afwijkt van de lijdensweg, de weg van het kruis. Jezus moet door lijden naar heerlijkheid in de weg van volstreckte gehoorzaamheid aan Zijn Vader. Daarvan wil de duivel Hem afbrengen: maak toch gebruik van uw macht als Zoon van God. Een concrete verzoeking, en als Jezus er gehoor aan had gegeven, had Hij onze verlossing op het spel gezet!

■ Gedragen door het Woord van God

Er staat geschreven: het eind van alle tegenspraak, voor iedereen, voor Christus en voor de duivel. Christus wil in de pas blijven met Gods bevelen. Die zijn Hem eten en drinken. Niet alleen van brood zal de mens leven, maar van alle woord, dat uit de mond Gods uitgaat. Een citaat uit Deut. 8 : 3. God heeft Israël in de woestijn opgevoed. Hij heeft het éérst honger laten lijden en toen manna gegeven. Honger: ze zijn volstrekt afhankelijk van God, ze konden niet in eigen levensonderhoud voorzien. Manna: God geeft eten, ook in de woestijn. Hij kan maken en breken, geven en onthouden. Alle leven is afhankelijk van Hem. Hij spreekt en het is er.

Ook het gewone brood van de bakker is een geschenk van de God die spreekt. Als Hij spreekt, is er in de woestijn nog voedsel. Als Hij zwijgt, is er honger zelfs in het land van melk en honing. Bij zijn woord moet je dus leven. Daarom blijft de Heere Jezus ook in zijn voedselvoorziening vasthouden aan Gods Woord. Hij hangt aan Vaders lippen; het was Zijn spijs te doen de wil van zijn Vader in de hemel. Daar lette Hij op en zo doorstond hij de verzoeking. Dat is de goede weg: letten op wat Vader zegt, gehoorzaam. Dus zullen wij ook leven bij en van het Woord. Vandaag is de kern van de zaak in heel het politieke en economische leven: willen we volstreckte afhankelijk van God zijn of niet? God beproeft ons in een tijd van recessie. Juist nu komt het er op aan niet materialistisch te zijn, niet eten en drinken, werk en welvaart los te maken van God. Juist in ons dagelijks leven komt het er op aan te leven bij het Woord. Het is een levenskwestie, wat wij doen met Gods gebod. Zonder Hem loopt ook een luxueus leven hopeloos vast. Mét Hem zijn we gezegend. Want Hij ontsluit Zijn hand en Zijn gunst verzadigt al wat leeft.

H. J. Messelink

Apocalyptische demonstratie

De vredesdemonstratie van 29 oktober vorig jaar in Den Haag ligt al weer even achter de rug. Ik kom er in deze rubriek toch nog op terug. Er is nog wel wat te zeggen. Ik las de impressie van een verslaggever over die grootste demonstratie ooit in Nederland gehouden. Die verslaggever zei: dat was 'links Nederland'.

Nu is het wel aan te nemen dat 'klein' en 'groot' links hier oververtegenwoordigd was. Maar: wordt het beeld niet vergroot, als we de vredesdemonstratie en heel de zgn. vredesbeweging alleen met *politieke* termen proberen te typeren? Hoeveel tien- en tienduizenden christenen liepen niet mee? Hoeveel onder hen waren gereformeerd? Hoeveel gereformeerde jongeren waren met hun hart niet in Den Haag? Hoeveel jongeren zitten hier niet met onopgeloste vragen – ook onder ons?

De vredesbeweging keert zich tegen de plaatsing van kernwapens op nederlandse (europese) bodem. Nu zal er altijd – en zeker als er een nieuwe fase in de bewapening doorbreekt – discussie moeten zijn over het *hoe* van de nationale bewapening. Ook dan zal nuchter op de dragende argumenten moeten worden gelet. Want de geest van het pacifisme, waardoor de soevereine overheid wordt lamgelegd in de uitoefening van de zwaarmacht, doet zich altijd weer krachtig gelden en die geest laat zich uit de aard van de zaak gelden in iedere *nieuwe* situatie om de verschrikking van de oorlog te hanteren als een wapen tegen de dienst van de overheid. Maar de vredesdemonstratie van 29 oktober

was niet alleen een politieke volksbeweging. Het IKV met nog altijd als gedreven spreker/leider Mient Jan Faber maakte er een religieuze/kerkelijke aangelegenheid van. Het IKV behartigt naar eigen pretentie *de opdracht van de kerk*. En zo vinden de kruistochten uit de Middeleeuwen in *onze* eeuw en in ons land onder leiding van Mient Jan Faber, mevr. Strikwerda en prinses Irene een vervolg in *de kruistocht tegen de kernwapens*: 'God wil het'!

De christenheid wordt gemobiliseerd: zullen wij geen *nieuw* antwoord moeten vinden op de uiterste, de apocalyptische dreiging van het nucleaire wapen? We krijgen immers in handen een directe verantwoordelijkheid voor de aarde en daar is ons hart verbijsterd over. Want nog nooit – zo zeggen de leiders van deze kant – nog nooit heeft de mens *deze* verantwoordelijkheid moeten dragen. Daarom hebben we ook *uit het verleden* geen antwoord. Ook niet als *reformatorische* christenen.

Daarom was het voor wie scherp toekeek wel opvallend, maar *niet* verbazingwekkend dat aan het einde van oktober vorig jaar de *vredesdemonstratie* in Den Haag en de *Luther-herdenking* eigenlijk zo heel ver van elkaar afstonden. In *tijd* niet! Ze volgden elkaar op van de éne dag op de andere. Maar waren het niet *twee werelden*? De wereld van Luther en de 16e eeuw en het evangelie van het 'sola fide' – en de wereld van de twintigste, van onze eeuw en de nucleaire dreiging en daarbij *onze* verantwoordelijkheid! De vraag is m.i. tot nu toe wat blijven liggen: kunnen wij, als gereformeerde christenen, het één aan het ander verbinden? *Of hebben we vanuit het evangelie, dat ook Luther beleed, geen woord aan de vredesdemonstratie – aan onze kinderen met hun vragen?*

We zullen er goed aan doen het met deze vragen onszelf *lastig* te maken. Zijn we niet te snel 'uitge-luther-d'? Niet wat de man en zijn leven betreft. Daar mag je wel weer een keer op uitgekeken raken. Maar het wordt een andere zaak als het om zijn *boodschap* gaat, om het evangelie dat hij preekte. Als wij van daaruit niet meer kunnen spreken in de wereld van 1983/1984 die onder de nucleaire dreiging leeft, dan *hebben* we ook geen boodschap meer: sluit dan de deuren van de gereformeerde kerk maar. Dan valt de prediking dood in cliché's en we zijn onze jeugd kwijt sneller dan we voor mogelijk houden.

We letten weer op de volksbeweging in de Haagse demonstratie met haar religieus élan. Heeft *déze* beweging soms parallellen in de geschiedenis? Zeg niet te snel: 'wat wij nú

"We beleven een 'apo- 317
calyptische' tijd" – de
slagzin is bekend,
maar de vraag is: waar
zit precies dan het
apocalyptische, het
'eindtijdelijke'
element? Is dat alleen
in de nucleaire dreig-
ing te zoeken: de
dreigende vernietiging
van onze planeet of is
er meer? Is de apoca-
lyptische dreiging niet
vooral elders te zoe-
ken – in 'de kracht van
dwaling', door God
gezonden, waardoor
de leugen geloof
vindt? Vgl. 2 Thess.
2,11 SV.

beleven, is nog nooit geweest'. Dat is namelijk maar *al te vaak* gezegd – ook in het verleden en het is nooit meer dan een *gedeeltelijke* waarheid geweest. Iedere dag is nieuw. Maar er is ook een continuïteit, waardoor we van de geschiedenis kunnen leren.

Welnu, de huidige volksbeweging – zeker zoals die bij Mient Jan Faber stem krijgt – heeft een duidelijke parallel in de *eerste* volksbeweging in de Nederlanden in de nieuwe tijd: het avontuur van de wederdopers in Münster, Westfalen, dat juist in deze maand onder leiding van Jan Matthijs van Haarlem 450 jaar geleden begon. We staan voor de noodzaak niet alleen Luther te herdenken. Niet minder Münster, 1534/1535! De stad mag vandaag over onze landsgrenzen liggen. Maar *de massa's* uit Holland trokken er heen in het begin van 1534, gelokt door de heilsoodschap van de profeten en de apostelen van het anabaptisme. Europa – de wereld van toen – was in rep en roer. Een 'apocalyptische' dreiging vanuit het Oosten, de Turken. Was het de eindtijd niet? Op die grote vraag heeft het anabaptisme *zijn* antwoord gegeven. We gaan op de details nu niet in.¹

Wat vooral van betekenis is, is in de *eerste* plaats dat het anabaptisme dezelfde typische aarzeling kent tussen geweldloosheid en gewelddadigheid die ook de huidige vredesbeweging kenmerkt.² De eerste profeet Melchior Hoffmann kondigde de eindtijd aan, maar predikte het pacifisme. Hij liet zich dan ook gedwee in 1533 in Straatsburg gevangen zetten. Het gevangenhoud zou poort tot de heerlijkheid worden. Zijn opvolgers echter Jan Matthijs en Jan van Leiden grepen naar het geweld *terwille* van hún vrede. Zo was in Den Haag op 29 okt. 1983 de nauwelijks verhulde dreiging van Mient Jan Faber te horen, die pochte over de honderdduizenden (dat was meer dan de 81 van Lubbers in de Tweede Kamer!), die desnoods lijfelijk in Woensdrecht erbij zouden zijn en er tégen zouden zijn. Blijft de actie geweldloos, dan is dat *tactisch* noodzakelijk bevonden. Maar het één en het ander is mogelijk. Want de parallel met het anabaptisme is maar geen *uiterlijke*. We hebben in de huidige vredesbeweging met herleefd anabaptisme te doen.

Daarom komen ten tweede ook de *profeten* van het anabaptisme terug. De Melchior Hoffmann, die de eindtijd profeteerde voor 1533 heeft een twintigste eeuwse opvolger in de gewezen gereformeerde predikant A. A. Leenhouts gevonden, die meent Gods voorlaatste en laatste geheim te kunnen ontsluiten. En, zie, onder zijn adepten is de nederlands-gereformeerde hoogleraar Goudzwaard, die vóóran staat in de huidige

anti-kernwapen-beweging. Er is hier een uiterst krachtige *religieuze drijfveer* zowel in de 16e als in de 20e eeuw. Het is dezelfde leer van *algemene verzoening*, die het anabaptisme van de 16e eeuw kenmerkte en die nú de vredesbeweging doet zeggen: we hebben verantwoordelijkheid voor de wereld. God is immers vóór de wereld. Hij koos voor de mensheid, zonder uitzondering. Wij moeten nu *zijn* partij zijn.

Als we tegen dit universalisme 'neen' zeggen, kan de vraag gesteld: hebben we dan geen verantwoordelijkheid? Het zal waar zijn. Maar als twee hetzelfde zeggen, is het nog niet hetzelfde! Het doperdom van vroeger en dat van nú, vult de term 'verantwoordelijkheid' op *eigen* manier: de *mèns* zal en moet 'het' doen. De toekomst van de aarde, *onze* toekomst ligt in *onze* handen. 'Wat moeten we dóen?', die vraag van de Joden aan Petrus in Hand. 2 is *de* vraag van de mens die het van zichzelf verwacht. Dat is *de eigen-gerechtigheid* van het doperdom, die (ook voor de aanhangers zelf) dikwijls wordt gecamoufleerd door persoonlijke deemoed. Men is o zo deemoedig. Hoffmann was het ook. Maar het is de deemoed van de man en de vrouw die zichzelf wel klein weet in een grote wereld, maar die toch die wereld in *eigen* handen neemt. De *laatste* beslissing voor de wereld in de eindtijd is een *menselijke* beslissing. Aan hem, die soevereine mens, is het *laatste* woord. En dat is het evangelie van de wets-gerechtigheid, van de *eigen* gerechtigheid en van de heilsoverwerving uit eigen kracht. Daarom koos het doperdom eerst in Zürich en toen in Amsterdam en Münster *tegen* de reformatie van Zwingli en van Luther. Het koos daartegen met alle kracht. Nog feller dan Rome het deed. Want het doperdom was met Rome verbonden in het geloof dat de mens eigen leven en eigen toekomst, als het erop aankomt, in *eigen* handen gelegd heeft gekregen. Maar – sterker nog dan Rome – heeft het geradicaliseerd doperdom het hele leven onder de éne 'geestelijke' dictatuur van de 'kerk', als geestelijke stoottroep van de wereld proberen te krijgen. Zo zouden en moesten de overheden naar Melchior Hoffmann luisteren. En zo niet, dan zou Gód wreken. En even later was het: zo niet, dan zou Jan Matthijs zèlf wreken of Jan van Leiden. En zo kwam *vanuit* de deemoed van het doperdom het bloedige drama van Münster: het tegenbeeld van de geloofsgerechtigheid die Luther en Zwingli verkondigden.

Hoort nu hoe het IKV bij monde van de nieuwe profeten het oor van de massa en het oor van de overheid zoeken. Dwingend zoe-

318 In februari 1534 grepen de wederdopers de macht in Münster, aanvankelijk onder leiding van Jan Matthijs, later onder leiding van Jan van Leiden, die zich tot koning van 'Sion' liet uitroepen.

¹ Vgl. mijn *Signalen uit de kerkgeschiedenis*, Groningen 1975, 41-60.

² Het is de kerkgeschiedenis van L. Praamsma, *De kerk van alle tijden II*, hoofdstuk VI als een ernstig manco aan te rekenen dat hij de innerlijke verbinding tussen doperse geweldloosheid en gewelddadigheid niet laat zien.

ken.³ Zij noemen zich de spreekbuis van de kerk. Zij zullen in een nieuwe deemoed de zaak van de kerk (en dat is niet de zaak van de vrede? Wat spreekt er nu niet meer vanzelf?) en de zaak van de wereld behartigen. Het is één zaak geworden. De kerk neemt in Den Haag het voortouw als Mient Jan Faber de massa's regisseert. De kerk heeft haar *dwingende* boodschap voor overheid en volk. En wie niet horen wil, die . . . ja, wat moet die? Die moet zich klaar maken voor de dictatuur van de religieuze anarchie, die wordt aangedreven door de dwalingen van algemene verzoening en van de eigen gerechtigheid.

In *Evangelisch Commentaar* heeft A. A. Spijkerboer kritiek op de vredesbeweging geleverd. Ook hij sprak van 'kruistocht' en van het gevaar van deze 'partijgangers' van God. Maar wie daarbij blijft staan, heeft de kern niet geraakt. In het jaar van de Lutherherdenking heeft men van de kant van de vredesbeweging al die herdenkingen rustig laten passeren. Waarom zou Luther en waarom zou zijn boodschap van de geloofsgerechtigheid niet worden herdacht? Als dat woord dan maar opgesloten bleef in het *verleden*, of eventueel als een woord *voor de ziel* en *in de kerk*. Maar ondertussen mobiliseren en mobiliseren de nieuwe profeten de massa's met het evangelie van de eigen-gerechtigheid: de mens zal zelf waken en hij zal het zelf presteren! Daarom zal de leider van het huidige anabaptisme die mens ook de last opleggen van een verantwoordelijkheid *die niet te dragen is*. Want zoals in iedere eeuw, zo is ook nu het anabaptisme schijnbaar nederig en ootmoedig. Maar het is wezenlijk hard en hardvochtig voor de mens die in zijn greep komt.

We leven metterdaad in een apocalyptische tijd. Maar laten we nuchter zijn, *bijbels-nuchter*. Het merk van de eindtijd is niet allereerst een kernwapen* of kernwapensystemen. Het is de dwaling, die bewerkt dat de mensen de leugen geloven. De leugen van de eigen-gerechtigheid: staan wij niet verantwoordelijk? De leugen van de wets-gerechtigheid: het moet en het zal naar de regie van Mient Jan Faber en anders kom je onder de vloek.

We mogen best een keer uitge-luther-d raken. Als we maar terwille van onze jeugd allereerst in de kerk *onze mond niet houden*. Jeruzalem verhef uw stem! Laat ons ons het evangelie óók niet schamen in actuele anti-thesen tegenover het doperdom van onze dagen. Je kunt niet al lopend met de dui-

zenden in Den Haag leven uit het geloof, dat 'zaligheid en welvaart' alléén is te vinden bij de Ene, die Jezus heet. De dreiging van de eigen-gerechtigheid is vele malen verschrikkelijker dan die van heel de nucleaire macht bij elkaar. Want hier lekken de vlammen van de eeuwige ondergang, die ook het leven hier verschroeien en vernietigen, zoals dat leven in Münster onderging toen de anabaptisten eenmaal de macht hadden gegrepen. Toen was er niets meer veilig, niets meer heilig: geen overheidsambt, geen bezit, geen huwelijk.

Daarom moeten de christenen weten wat een machtig ding het is: te leven uit het evangelie van de vrije genade. Dat geeft een goed geweten voor God. Het geeft ook rust voor de toekomst, al staan Turken of Russen aan onze oostgrens. Wie is het die de toekomst in handen heeft? Wij? Houdt toch op! Is het niet het Lam? En Hij is *onze gerechtigheid*. En Hij is het die *het leven* vrijmaakt tot Gods dienst.

Terwille van het Lam, Agnus Dei – men houde de handen af van onze overheid, die bij de gratie van God regeert. Dàt ambt is heilig – wat ook de dopers van vroeger of later tijd mogen schelden of spotten. Want boven Den Haag en Woensdrecht troont het Lam. Dat is vóór en na 29 oktober 1983 de grote werkelijkheid, waarin wij mogen leven en van waaruit wij mogen en moeten spreken, Openb. 5. Wij en onze kinderen.

Christelijk realisme in de politiek betekent: het Lam in het vizier houden, als je over de kernwapens spreekt en over de toekomst van een planeet die aarde heet. Wie de Christus niet eert, zoals Hij is geopenbaard – 'zie het Lam van God dat de zonde van de wereld wegneemt' – kan niet eens meepraten, al biologeert hij de honderdduizenden in Den Haag.

J. Kamphuis

³ Het Ref. Dagblad van 20 jan. bracht belangrijke informatie over de 'geweldloze blokkade' van Woensdrecht waartoe het IKV de Raad van Kerken wil dwingen, vgl. ook het nr. van 23 jan. over het zgn. 'blokkaderecht' dat in deze kringen wordt bepleit.

ADVERTENTIE

**GOED/KOPIE VAKANTIE
IN EIGEN SFEER?**

**ADVERTENTIES OVER
RUIL
HUUR
VERHUUR**

vindt of plaatst U in onze
ruil- of verhuurgids.
Vraag eens een
GRATIS verhuurgids!

BURO R E F O

Vakantie-advertentie-centrale
voor de Gereformeerde Gezindte
Tel. 01749-12815 (v.d. Kooij)

Rondom de doopvont III (slot)

C. Graafland heeft een breed opstel gegeven over de strijd rondom de doop in de zgn. 'gereformeerde gezindte'. Wij hebben bij de lectuur daarvan iets gemist (m.n. de verbondsleer van K. Schilder) en veel ontvangen. Na beëindiging van de lectuur houden wij grote moeite met de taxatie van het werk van J. G. Woelderink door de schrijver.

Wij verstaan dat er vragen overblijven met betrekking tot Woelderinks omgang met de leer van de uitverkiezing alsook ten aanzien van een aantal specifieke begrippen en terminologieën.

Zo hebben wij altijd onze moeite gehad met het begrip 'werkelijkheid', dat door Woelderink gecontrasteerd wordt met de 'belofte' van God, met name in zijn bekende en belangrijke analyse van de strijd over de grond van de doop in de gereformeerde kerken. Wanneer Woelderink de omschrijving van de inhoud van Gods beloften ('wij zijn tot kinderen van God aangenomen') als tegenstelling van een beschrijving van een 'feitelijke werkelijkheid' presenteert (*Belofte en werkelijkheid*, 14), is dat allerm minst een gelukkige formulering. Hij gebruikt in dat geval het woord 'werkelijkheid' in de zin van gerealiseerde genade, die als een substantie in de mens aanwezig zou zijn. Die 'werkelijkheid' is een van Gods belovend spreken geabstraheerde zaak, die ook buiten de geloofsaandacht voor Gods belofte waarneembaar zou zijn voor de mens. De mens laat alsdan de belofte achter zich en gaat over tot de werkelijkheid als tot een grond, die vaster en betrouwbaarder zou zijn dan de belofte (vgl. *a.w.*, 9). Woelderink spreekt dan ook wel van 'zogenaamde' werkelijkheid en hij bedoelt daarmee klaarblijkelijk een filosofisch be-

paald (rooms) begrip van genade als een in de mens ingestorte substantie.

Maar Graafland heeft in zijn kritiek op Woelderink ook andere zaken betrokken en hij hanteert daarbij enige categorieën die niet passen bij Woelderinks boodschap en daarom ook niet in staat zijn om aan deze man recht te doen.

Zo schrijft hij (489) dat er bij Woelderink voortdurend een afstand is tussen de beloften als zodanig en het gelovig aannemen van de beloften, waarin pas bij het laatste sprake kan zijn van werkelijk delen in het heil.

Dat lijkt mij nu typisch een formulering die meer zichtbaar maakt van Graaflands eigen theologie dan dat zij het denken van Woelderink in het licht stelt. Het valt dan ook op dat Graafland meer dan eens Woelderink probeert te typeren met behulp van het schema: objektief-subjektief (482, 486, 489). De belofte zou bij Woelderink een voorwerpel en algemeen karakter dragen.

M.i. is dit niet een juiste typering. Wanneer Woelderink b.v. spreekt over het dankgebed na de doop (dank voor het feit dat ook aan de kinderen de vergeving van de zonden geschonken is), bestrijdt hij de mening van zijn tegenstanders als zou hier sprake zijn van 'gerealiseerde' genade. Woelderink schrijft dan in zijn boek over het Doopsformulier (3e dr., 369): 'men vat dan de *vergeving* der zonden op *in onderwerpelijken zin*'. Graafland citeert deze zinsnede (485), maar kapt de rest van de zin van Woelderink af: 'zoals men dat ten onrechte pleegt te noemen'. Voor Woelderink was de belofte bepaald niet een algemene, objektieve zaak, waaraan dan de Geest zijn subjektieve werk zou moeten toevoegen. Sinds wanneer is een liefdesverklaring een 'objektieve' zaak? Bij de uitleg van zondag 7 ('niet alleen anderen, maar ook mij') heeft Woelderink juist geaccentueerd dat de persoonlijke toeëigening in de openbaring van God besloten ligt (*Verbond en bevinding*, 13).

Een volgend voorbeeld van verkeerde interpretatie en kritiek vinden wij bij de weergave van Woelderinks schrijven over de verhouding tussen 'teken' en 'betekende zaak' in het sakrament. Dat betreft de zgn. 'sakramentele spreekwijze': de doop wordt *genoemd* de afwassing van de zonden etc., vgl. zondag 27, antw. 73 en zondag 29, antw. 78. Het gaat hier om de *betrouwbaarheid* van God en het karakter van *onderpand*, dat aan het sakrament eigen is. Graafland brengt deze zaak aldus ter sprake, dat toch ook Woelderink er niet 'van buiten kan' (als was het een gedwongen consessie!) om een mystieke dierektheid te erkennen, zodat er toch ook bij

hem sprake is van een 'directe mededeling van genade' (484). Maar die uitdrukking is van Graafland en niet van Woelderink. Woelderink doet niet anders dan de sakramentele spreekwijze uitleggen. Wat dat met een 'directe mededeling van genade' te maken heeft, begrijpen wij niet. Graafland vervolgt: 'Wel zegt Woelderink voortdurend erbij, dat dit *voor het geloof* zo is. Maar merkwaardigerwijs spreekt hij er niet van, dat dit *door het geloof* is'. Wij achten deze opmerking niet terzake. Dat het *voor* het geloof zo is, betekent bij Woelderink: dit (sakramentele) spreken vindt niet plaats op basis van neutrale waarneming; alleen de gelovige kan zo spreken. Dat dit spreken een spreken is *door* het geloof, is hierbij ondersteld en het wordt ons bovendien door Woelderink overal en in alle toonaarden verzekerd.¹

Daarom geloven wij ook niet, dat Graafland de zin heeft gepeild van Woelderinks beweren, dat het werk van de Heilige Geest niet de 'realisering van het heil' kan heten (481). Woelderink bedoelt met zo'n uitdrukking, dat wij nooit het stadium van Gods belovend spreken achter ons kunnen laten zodat wij voortaan op de gerealiseerdheid (de kenmerken!) in plaats van op het spreken van God ons vertrouwen zouden mogen stellen. Graafland maakt ervan dat Woelderink de 'zijnswerkelijkheid van het heil' bestrijdt (482). Maar deze zelfde Woelderink heeft duidelijk geschreven over het feit dat God in zijn verbond niet van ons vraagt om ons 'gevoel' te elimineren.²

Naar Graaflands gevoel komen wij bij het beloftebegrip van Woelderink enigszins in een vicieuze cirkel terecht (485). Woelderink zegt immers: de belofte van de Heilige Geest en de schenking van het geloof komen alleen in en door het geloof tot werkelijkheid. Maar deze 'vicieuze' cirkel dunkt ons precies te zijn de aard van de omgang met God. Wat we 'hebben', moeten we steeds weer 'krijgen' – zou Van 't Spijker zeggen. Het 'sola fide' wordt nooit een stadium dat we op een bepaald moment achter ons kunnen laten. Wij geloven ook niet, dat Graafland kan waarmaken, dat Woelderink aan het geloof een bepaalde creativiteit moet toekennen, wanneer hij stelt dat op het fundament van Gods eenzijdige oprichting van het verbond de 'bovenbouw' van het leven van het geloof komt (481). Al zijn we niet gelukkig met dat woord 'bovenbouw', dit spreken geeft geen recht tot het vermoeden dat het geloof in dit geval voor Woelderink niet 'ontvangend' maar 'creatief' zou zijn. Woelderinks aansluiting op dit punt bij K. Schilder (in diens

polemie met V. Hepp in 1937 en 1938) kan dit in ruime mate bewijzen.

Waarom gaan wij zo breed in op Graaflands taxatie van Woelderink? De diepste reden is gelegen in het feit dat Graaflands kritiek in dienst staat van zijn grote stelling: er zijn twee richtingen 'binnen de traditie van het gereformeerde protestantisme' terzake van de doop en deze twee richtingen zijn beide legitiem.

Onder de ene richting wordt verstaan de subjectivistische benadering bij A. Kuyper en G. H. Kersten; de andere richting wordt door J. G. Woelderink (en G. Oorthuys) vertegenwoordigd.

Het is juist Woelderinks levenswerk geweest om deze legitimiteit te bestrijden. Hij heeft de 'eerste' richting bestreden als een 'doperse' geestesstroming die met de confessies uit de zestiende eeuw rechtstreeks in strijd is. Ja, hij heeft haar een 'twisten tegen God' genoemd, omdat daardoor de betrouwbaarheid van het spreken van God werd ondermijnd. Woelderink heeft gehuiverd van de 'zielemoord' van het subjectivisme in het midden van de gemeente.

Maar Graafland dempt deze boodschap van Woelderink. Hij stelt (terecht): beide richtingen kunnen een beroep doen op de gereformeerde traditie (496). Hij voegt daaraan toe: 'Natuurlijk is daar het beslissende woord nog niet over gesproken'. Dat is juist, maar belangrijker is het feit, dat daarmee het beslissende woord nog niet gesproken is. Want wat bepaalt ten diepste de legitimiteit van een gereformeerde traditie?

Maar al is het beslissende woord nog niet gesproken, desondanks stelt Graafland vervolgens in een beslissend woord: 'Maar wel zouden wij willen stellen, dat de gereformeerde traditie van zulk een katholieke rijkdom en veelkleurigheid is geweest, dat zij de kernmomenten van beide benaderingen in zich bevat'. Dat betekent o.m. dat het subjectivisme, zoals dat zich in onze tijd heeft gedemonstreerd bij Kuyper, Kersten en Steenblok heeft bijgedragen aan de veelkleurigheid en de katholieke rijkdom van de gereformeerde traditie. De leer van Kuyper en die van Woelderink over de doop zijn twee 'nuanceringen' binnen de gereformeerde traditie, die hun fundamentele eenheid vinden en altijd gevonden hebben in het trinitarisch belijden, t.w. dat de theologie van het Woord tevens theologie van de Heilige Geest is. Alleen valt het diep te betreuren (de splijtzwam!), dat accenten tot volledige waarheid zijn verabsoluteerd.

Wij zijn het met deze taxatie geheel oneens,

¹ Hoogst merkwaardig is het feit, dat wij bij de bespreking van *Bij brood en beker* precies dezelfde kritiek op deze auteur moesten uiten, vgl. *De Ref.*, a.a., 253.

² Vgl. *Verbond en bevin-ding*, 56.
'Er is nooit iets zoo reëel geweest, als de genade Gods, die Hij ons in de belofte des evangelies schenkt en wie deze belofte door het geloof omhelsd heeft, weet dat, want zijn hart springt op van vreugde vanwege Gods heil' (*Doopsformulier*, 241).

want zij houdt wellicht de Gereformeerde Bond op de been, maar sluit intussen de ogen toe voor de voortgang van het inzicht in de gereformeerde verbondsléer, die in deze eeuw door veel strijd en offers verkregen mocht worden.

In deze zaak blijven wij Woelderink éren als de man die de zaak van Gods betrouwbare spreken tot ons en onze kinderen met sterke stem aan de orde heeft gesteld. Dat hem dat niet door ieder in dank is afgenomen, is minder belangrijk dan het feit dat Woelderinks protest tegen het subjektivisme hard nodig was, zowel binnen de Gereformeerde Bond als in de richting van de gereformeerde kerken.

Dat protest willen wij niet laten reduceren tot een 'éenzijdig accent'. Want op die manier kan men elke reformatie tam maken. Maar intussen vallen de ogen toe voor de zaak van de reformatie van de kerk en haar prediking. Subjektivisme in de verbondsléer is een weerspreken van God en een misdaad in de richting van onze kinderen. Aan het versterken van dat inzicht behoort ook een boek over de doopvont mee te werken.

C. Trimp

Een weergave van de Dordtse Leerregels I

Nadat ons reeds de tekst van de Nederlandse Geloofsbelijdenis en die van de Catechismus in 'gewoon Nederlands' is gepresenteerd, heeft nu de Uitgeverij De Vuurbaak de Leerregels van Dordrecht in éenzelfde weergave uitgegeven. Zo biedt het voor me liggende geschrift zich ook aan. We lezen op de – keurige – omslag: *De Dordtse Leerregels vertaald in gewoon Nederlands*. We zullen zeker in de geest van de 'vertalers' spreken, als we vaststellen dat we hier hebben te doen met een *poging* om in 'gewoon Nederlands' weer te geven. In hoeverre het team van acht vertalers (de 'facgroep taalwetenschappen van de Gereformeerde Studentenvereniging te Groningen') in die doelstelling is geslaagd is nader te bezien. Daarbij kunnen wij dankbaar gebruik maken van de 'toelichting' die de vertalers zelf geven op pag. 9-11, waar zij hun vertaalmethode illustreren met Dordtse Leerregels I,5. Het blijkt dat aan de vertalers déze methode voor ogen staat: *éerst* duidelijk vaststellen wat een bepaald artikel in het geheel van het betoog wil zeggen. *Vervolgens* nagaan hoe het artikel zelf in elkaar zit. En dan in de *derde plaats* de zakelijke inhoud van

het artikel weergeven 'in onze eigen taal' (10), d.w.z.: 'niet voor elk woord uit de zeventiende eeuw éen woord uit de twintigste eeuw in de plaats zetten'. Maar 'de inhoud van het artikel' tracht men 'in hedendaags Nederlands' weer te geven. Daarbij bepalen 'de eisen van dat hedendaags Nederlands' welke woorden en welke zinnen gebruikt worden om weer te geven wat in het bepaalde artikel staat.

We zijn erkentelijk voor deze duidelijke omschrijving van de vertaalmethode. Daarom ook graag twee opmerkingen. In de eerste plaats komt het me voor dat de werkgroep iets te gemakkelijk 'gewoon Nederlands' gelijk stelt met 'hedendaags Nederlands'. In de tweede plaats is me opgevallen (zoals ook al bij dezelfde 'bewerking' bij Catechismus en Geloofsbelijdenis) dat de bewerkers zich niet hebben geconfronteerd met de vraag: welk 'taalniveau' binnen het kader van het zestiende en (vroeg-)zeventiende eeuwse Nederlands we in onze belijdenisgeschriften hebben. Toch géen onbelangrijke vraag! Nemen we de Leerregels. Het staat voor mij vast dat de oorspronkelijke versie maar niet alleen *zeventiende eeuwse* Nederlands is, maar binnen dat Nederlands ook éen voorbeeld is van 'boeken-taal', nader: van vrij sterk door theologische en dogmatische problematiek beheerste boekentaal. (Waarschijnlijk is dit met de Geloofsbelijdenis en vooral met de Catechismus iets minder het geval). Geeft men nu deze belijdenis niet maar in hedendaags, maar ook in gewoon Nederlands weer dan voltrekt men éen *dubbele* vertaalbeweging: van de 17e naar de 20e eeuw én van theologische boekentaal naar de 'gewone' taal. Ik zeg niet dat dit niet geoorloofd of gepast zou zijn. Hoe zou ik? Maar ik geloof wél, dat hier méer aan de hand is dan alleen het transport van de zeventiende eeuw naar onze tijd. Eigenlijk zou je éerst moeten nagaan: hoe de stijve, latiniserende zinnen van de Leerregels er in het zeventiende eeuwse Nederlands uit zouden zijn komen te zien (excuus voor dit ón-gewone Nederlands!), in het Nederlands dat de mensen van Jan Steen hebben gesproken!

Maar als het gaat om de vraag, of wij met éen 'vertaling' als deze blij moeten zijn, dan is mijn antwoord (afgedacht van de beoordeling van het concrete resultaat) bevestigend. Ieder middel dat gebruikt kan worden om wat de kerk aan rijkdom heeft duidelijk uit te stallen voor haar éigen kinderen en voor de mensen die buiten zijn en die vragen: wat willen jullie?, is méer dan welkom.

Wel ben ik van mening dat, zeker bij de Leerregels, de hier gevolgde methode *voor éen*

kerkelijk belijdenisgeschrift te weinig rekening houdt met de eis van de continuïteit, die zwaar moet wegen in een gemeenschap die nu eenmaal (en dat is in dit geval geen verzuchting!) als kenmerkende eigen-aardigheid heeft dat ze *door de eeuwen heen* bestaat. Wij oefenen gemeenschap, omdat we kerk van Christus mogen zijn en aan Hem zijn verbonden, met Koreanen en Javanen, met Soembanezen en Papoea's. Wij oefenen ook in diezelfde verbondenheid met Christus gemeenschap met Guido de Brès en met Ursinus, als ook met de 'vaders van Dordt', die onze *broeders* zijn. Daarom heb ik een reserve tegen de stelling dat, wanneer men éénmaal bij de noodzaak van het vertalen is aangekomen ná al het noodzakelijke voorwerk – zie boven – de eisen van het hedendaags Nederlands, in concreto: van het 'gewoon' Nederlands alléén nog maar van betekenis zijn. Of liever: ik houd enige reserve tegen de stelling dat *de kerkelijke belijdenisgeschriften* op deze wijze zouden moeten worden gemoderniseerd en dat daarbij dus niet ook de eis van zo groot mogelijke continuïteit in de wijze van zeggen in acht genomen zou moeten worden.

Wanneer daarom de bewerkers in het Woord vooraf de hoop uitspreken 'met onze vertaling een constructieve bijdrage te leveren aan de discussie over het vertalen van teksten die binnen onze kerken in ere gehouden worden', dan hoop ik dat met hen en ik meen dat we aan vrijwillige armoe zouden doen, wanneer we tegenover deze en soortgelijke pogingen ons negatief zouden opstellen. Maar ik meen ook dat hier een *bijdrage* aan een (nodige) discussie is gegeven en niet méér dan dat. Er is niet een *laatste* woord gesproken. Maar dat is dan ook niet de pretentie van de werkgroep!

Nu is nog niets gezegd over het concrete resultaat. Het zou immers kunnen zijn dat een bepaalde methode van het weergeven van een oude tekst op zichzelf zo gek nog niet is, maar dat degenen die de methode willen toepassen, daarin falen. Ook dat zou nog geen reden zijn om de methode zelf als ondeugdelijk te verwerpen. Maar we moeten het wél nagaan. Daarvoor hebben we zelfs nog wel een volgend artikelje nodig om niet al te breedvoerig te worden. Laat ik nu mogen zeggen dat naar mijn oordeel de bewerkers er over het algemeen *goed* in zijn geslaagd een heldere weergave te bieden van de 'verwerping der dwalingen' – een niet onbelangrijk deel van de Leerregels en tegelijk moeilijk toegankelijk, omdat we hier keer op keer met scherp-geformuleerde dogmatische taal heb-

U wilt me toch wel begraven?

Het was geen gemakkelijke broeder, over wie ik het hier ga hebben. Ds. H. Knoop zei al: Onze lieve Heer heeft rare kostgangers.

Nu had de bewuste broeder het ook niet gemakkelijk. Hij zelf was half blind en zijn vrouw takelde geestelijk af. Ze vergat alles, zei telkens hetzelfde en deed rare en gevaarlijke dingen.

Maar hij reageerde erop als was ze normaal. En dat gaf grote spanningen.

Hij kookte het eten, maar dat was er ook naar. Op de maandag een grote pan erwtensoep, die telkens werd opgewarmd, dagen lang. Steeds meer ingedikt en ongezonder. Toen ik hem daarop attent maakte en een volgende keer kwam, troonde hij me mee naar de keuken: en zie, de verse groente rolde uit de koelkast. Maar verder?

Op een dag hoorde ik van een bezorgd gemeentelid dat hij lelijke dingen over mij uitbazuinde. Ik belde hem op voor een bezoek. En dat had ik niet moeten doen. Hij had zich namelijk terdege voorbereid... Tijdens het gesprek zag ik een bandrecorder draaien. Nu verbaasde me dat niet, want onze broeder was een echte hobby-ist. Hij had drie recorders, nam veel op en over. Elke zondag werden de kerkdiensten opgenomen. Maar o, wat was hij boos dat bij het zingen de stem van de dominee domineerde. De microfoon was niet uit te schakelen en meer dan eens moest ik naar mijn eigen gezang luisteren. 'Hòør toch eens..., u drukt de gemeentezang weg en zingt er lelijk bovenuit!'

Ik moest hem gelijk geven.

Dat tijdens dit vermelde bezoek een recorder draaide was dus niets bijzonders. Tot mijn oog viel op een microfoon, verborgen tussen de planten. De 'verborgen' microfoon moest het gehele gesprek opnemen: Een verholgen dominee die wellicht te ver zou gaan in zijn toorn! Toen hij merkte dat ik dit doorhad, riep hij haastig: ik veeg alles wel weer uit, maar... u wilt me toch wel begraven? Ik zei: laat alles maar staan en draai het maar vaak af.

Maar die angst in zijn stem: U wilt me toch wel begraven? Het gaat daarbij immers om 'de laatste eer'. En de eer is teer!

Ik zei: natuurlijk, broeder.

En zo is het gebeurd. In zijn testament had hij door de notaris laten vastleggen dat ik de begrafenis moest leiden. Dat gebeurde, al was ik inmiddels van gemeente veranderd.

In datzelfde testament vermaakte hij ook een groot bedrag aan de kerk van Jezus Christus.

En toen heeft de gemeente samen met haar predikant en mij, de testamentair aangewezen, hem in het graf gelegd, naast zijn al eerder gestorven vrouw. Met haar mocht hij rusten van zijn moeiten en van zijn zonden. Dat zegt de Geest (vgl. Openb. 14: 13), die ons volkomen rein in het eeuwige leven een plaats wil geven temidden van de gemeente der uitverkorenen.

W. G. de Vries

ben te maken en bovendien met stellingen van de 'tegenstander'. Deputaten van de synode van Arnhem hebben zich ook aan het werk gezet om de 'verwerping' te moderniseren. Ze hebben het resultaat aan het oordeel van de kerken overgelegd in een belangwekkend rapport. We hopen in de komende weken daar ook aandacht aan te schenken als een bijdrage onzerzijds in de voorbereiding van de synode van Heemse. Ook in dit verband is het van betekenis dat de werkgroep uit Groningen ons nu deze bewerking voorlegt. Wil men controleren, hoe fris en terzake de 'modernisering' van de werkgroep is, dan moet men eens het *eerste* artikel van de verwerping der dwalingen van het *tweede* hoofdstuk van de Leerregels – over de dood van Christus en de verlossing van de mens daarvoor – lezen en die leggen naast *déze* weergave in het Nederlands van nú:

'De synode wijst de volgende onjuiste opvattingen af:

1. 'God de Vader heeft bepaald dat Zijn Zoon aan het kruis zou sterven, zonder dat Hij meteen vast van plan was bepaalde mensen te redden. Ook al zou niemand ooit daadwerkelijk gered worden, dan blijft de dood van Christus toch noodzakelijk en volmaakt'.

Deze opvatting is een grove onderschatting van de wijsheid van de Vader en het werk van Jezus Christus, en dus in strijd met de Bijbel. Want onze Redder zegt: 'Ik zet mijn leven op het spel voor mijn schapen (. . .) en Ik ken ze' (Joh. 10 : 15, 27); en de profeet Jesaja zei over Christus: 'Door zichzelf over te geven als offer voor de schuld zal Hij nakomelingen krijgen en een lang leven ontvangen, Jahwe zal door Hem zijn plannen uitvoeren' (Jes. 53 : 10).

Tenslotte keert deze opvatting zich ook tegen de belijdenis van de kerk'.

De remonstranten kunnen tevreden zijn dat ze zó accuraat in het gewone Nederlands van de twintigste eeuw stem krijgen! En de gereformeerden mogen blij zijn met deze heldere weerlegging!

Men merkt overigens dat de bewerkers voor een eigen vertaling van de Schriftplaatsen hebben gekozen (waarvoor ze in het Woord vooraf dank weten aan de heren D. Holwerda en Ph. Roorda). Een noodzakelijke keus, gelet op de stand van de bijbelvertaling en binnen hun methode. Maar een feit dat ook duidelijk maakt dat dit werkstuk *niet meer* dan een bijdrage in de discussie over modernisering van kerkelijke teksten kan zijn.

Overigens meen ik nú al de overgang naar kritische notities te kunnen maken. Ik geloof dat de bewerkers het *slot* van de verwerping van de arminiaanse dwaling niet hebben begrepen. Ze voegen er zelf een noot aan toe en verwijzen dan voor die 'belijdenis van de kerk' naar Z.21 Heid. Cat. en de artikelen 27-29 Ned. Geloofsbelijdenis. Maar dat maakt hun misvatting des te duidelijker. De Leerregels bedoelen niet naar Catechismus en Geloofsbelijdenis te verwijzen, maar naar de *apostolische* geloofsbelijdenis, de 12 artikelen. Dat kan alleen al duidelijk zijn uit de typografie: in de oorspronkelijke nederlandse versie staat: 'Eindelijk, sy stoot om den artyckel des geloofs, waer mede wy ghelooven: *De alghemeyne Christelicke Kercke*'. De cursivering geeft aan: om *dit* artikel gaat het! Als de Leerregels hier zouden hebben verwezen naar Catechismus en Geloofsbelijdenis, dan zouden ze metterdaad zijn ingegaan tegen het heel nadrukkelijke besluit van de synode van Dordt dat *alleen* op grond van het Woord van God zou worden geoordeeld. Die zaak is in de vóórzittingen nadrukkelijk aan de orde geweest bij de behandeling van de credentie-brieven en de synode heeft met algemene stemmen besloten dat over de remonstrantse dwalingen niet zou worden geoordeeld op grond van de kerkelijke belijdenisgeschriften. Men vindt dan ook nooit in de Verwerping der dwalingen van dááruit geargumenteed. In de verwijzing naar de apostolische geloofsbelijdenis staat trouwens dit, hier geciteerde artikel ook geheel alleen. Het is dus een opmerkelijke plaats! Wat heeft Dordrecht bewogen in dit geval toch naar een, zij het oud-kerkelijk belijdenisgeschrift te verwijzen? Dat kan uit de weergave van de bewerkers niet duidelijk zijn. Maar de zaak wordt anders als we ons aan de tekst van Dordrecht houden. De synode wil zeggen: die arminiaanse dwaling, dat nl. Christus een *incident* zonder gevolg van kerkvergadering had kunnen zijn, maakt het onmogelijk om met de kerk van alle eeuwen te belijden *dat* de kerk er *is*. Dat we daar zéker van zijn en mogen zijn. Daarom heeft de latijnse tekst eenvoudig, dat door deze dwaling het artikel van het geloof vernietigd wordt, waarmee wij de Kerk geloven. Misschien hebben de bewerkers gedacht dat deze latijnse tekst voldoende basis voor hun weergave is. Maar ook dat is onjuist. Ook het Latijn verwijst naar het artikel uit het apostolicum. Dat dit de bedoeling is stelt de even authentieke nederlandse tekst echter geheel buiten discussie. Dordrecht heeft bedoeld te zeggen en zegt het ook metterdaad: met die arminiaanse dwaling kom je zó ver van huis

dat je niet eens meer (zoals de kerk dat vanouds heeft gedaan) in de zékerheid van het geloof belijdenis aangaande de kerk kunt doen. Op dit punt gaat mijn voorkeur sterk uit naar de modernisering van onze deputaten: 'Tenslotte werpt zij (nl. deze bewering van de remonstranten) omver het artikel waarin wij geloven: *de heilige, algemene, christelijke kerk*'. M.i. ook nog beter dan de modernisering aanvaard binnen de Hervormde Kerk, syn.-Gereformeerde Kerken enz. (*De Nederlandse Belijdenisgeschriften*, definitieve redactie van 1983): 'Tenslotte werpt zij het geloofsartikel betreffende de heilige Katholieke Kerk omver'. Deze uitgave kiest voor de term 'katholiek' kennelijk, omdat die term ook in de vernieuwde redactie van het apostolicum is te vinden. Liever handhaaf ik het nederlandse woord 'algemeen'. En er is wèl op te letten dat Dordrecht (in de nederlandse tekst) niet alleen het 'algemeen' *maar ook* het 'christelijk' een plaats geeft, dat in de reformatorische tekst van het apostolicum is méé gekomen – een winst waarvoor we dankbaar mogen zijn! In de kontekst waar hier in de Leerregels dat artikel van het apostolicum functioneert, mogen we m.i. er *dit* in horen: de kerk heeft toch altijd van zichzelf beleden en geloofd dat zij *van Christus* ('christelijk') is en dat zij er *daárom* ook altijd zal zijn ('algemeen'). En dát zouden we op het voetspoor van de arminianen kwijt raken!

Op dit – schijnbaar zo eenvoudige – punt blijkt de werkgroep zich aan het karwei van de weergave in 'gewoon Nederlands' toch te hebben vertild. Aan een belijdenis-tekst zit vaak méér vast dan ogenschijnlijk het geval is. Je hebt – zo blijkt ons nu ook – de kerk-historische situatie voor de aandacht te houden en voortdurend alert te zijn voor allerlei confessionele verbindingen, die óók in het proces van het weergeven gerespecteerd moeten blijven.

Maar laten we in een vervolg op nog enkele punten in gesprek mogen treden met de 'vertalers'.

J. Kamphuis

N.a.v.: *De Dordtse Leerregels vertaald in gewoon Nederlands*. Vertaald door: Freerk Jan Berghuis, Jaap Jonker, George Nieboer, Rein Tromp, Pieter G. B. de Vries, Zwanetta de Vries-Por, Otto B. Wiersma, Simone Wiersma-Wieringa. Uitg. De Vuurbaak, Groningen. Omvang 48 bladzijden. Prijs f 11,90. Voor vrienden van De Vuurbaak f 10,-.

Het einde van 'Tot Vrijheid Geroepen'

Met ingang van januari van dit jaar zal het reformatorisch politiek cultureel maandblad 'Tot Vrijheid Geroepen' niet meer verschijnen. Reden: het overlijden van de hoofdredacteur de heer G. Goossens en onvoldoende belangstelling voor dit blad. In een 'Ten Af-scheid' schrijft de huidige hoofdredacteur, Dr A. Zeegers:

Het was terstond na de oorlog dat ik mij met zorg afvroeg welke koers de ARP thans zou inslaan; ik was daar namelijk niet gerust op. Met name heb ik mij toen en in het weekblad *Burgerrecht* en in mijn dissertatie *Socialisatie* scherp verzet tegen de toentertijd zeer in de mode zijnde PBO, voor het 'vaderschap' waarvan – anders dan in het familierecht! – bijzonder veel animo bestond. PvdA, KVP en ARP eisten dit alle drie op; daar moest dus iets niet kloppen. Deze afkeer van de PBO werd degenen die daaraan uiting gaven niet in dank afgenomen; zij hebben dat geweten! In de kring der ARP werden zij voor liberalen uitgemaakt en dat was wel het ergste wat men van hen zeggen kon.

Onder PBO valt de Publiekrechtelijke Bedrijfs Organisatie te verstaan. Over de naam van het blad schrijft dr Zeegers:

Hoe wij aan die naam kwamen?

Wel, in 1945 was van de hand van de directeur van de Nederlandsche Handelsmaatschappij, de heer A. A. van Sandick een echte 'Groeniaan' een brochure **verschenen getiteld *Herstel der Maatschappij***. Op bladzijde 1 vindt men als ondertitel: 'Gij zijt duur gekocht: wordt geen dienstknecht der mensen' (1 Cor. 7 : 23). Dit bracht ons tot dat andere citaat van Paulus, dat dezelfde strekking heeft: 'Want gij zijt tot vrijheid geroepen, broeders' (Galaten 5 : 13a).

Het is de vrijheid in de reformatische zin, waarvoor TVG immer is opgekomen.

Een uitgangspunt dat Prof. Röpke en in zijn geschriften en ook in gesprekken mij bijgebracht heeft is de samenhang tussen geestelijke, politieke en economische vrijheid. Economische dwang kan niet gepaard gaan met geestelijke en politieke vrijheid. Een door de Staat tot in de details geleide economie moet ook ernstige staatsrechtelijke gevolgen hebben. En op den duur gaat de geestelijke vrijheid er onherroepelijk ook aan; men denke wat dit laatste betreft maar aan de door een tweetal bewindslieden van AR-huize ontworpen anti-discriminatiewet.

Dit woord 'ten afscheid' grijpt wel in op de situatie van vandaag, want t.a.v. het ingrijpen van de overheid lezen we:

Dat men daarmee vooral niet te ver mag gaan leert de actuele zware crisis van de verzorgingsstaat. Wij hebben deze ontwikkeling, uitgaande van de PvdA en gretig overgenomen door de christelijke politieke partijen, met name KVP en ARP, gedurig gewaarschuwd. De ervaring leert thans dat als de Staat – als een geseculariseerde god – van 'de eeuwige Vader van onze Here Jezus Christus' de zorg voor de mensen overneemt, de steen muur vast loopt.

Hoe weinig ontwikkeld was kennelijk het geestelijk onderscheidingsvermogen van hen die terwijl zij als christelijke politici toch beter moesten weten aan deze ontwikkeling van harte en enthousiast hebben meegewerkt ja, in het machtige, steeds hoger rijzende gebouw van de sociale zekerheid – men kan ook zeggen: sociale bureaucratie – 'een teken van het komende Godsrijk' zagen, een hier en nu door mensenhanden te vestigen 'messiaans rijk', waarin met name de armen aan hun trek zouden komen. Men spreekt in dit verband wel van het geloof in 'de maakbaarheid der samenleving'. Een typische socialistische benadering, waarbij men meent dat de overheid de mensen gelukkig kan maken.

Vervolgens wijst dr Zeegers erop dat de heer Goossens ook zaken van meer godsdienstige, levensbeschouwelijke aard aan de orde heeft gesteld. In de overtuiging dat dit blad het goede voor ons land gezocht heeft neemt hij afscheid. Wij willen dit afscheid begeleiden door met instemming als laatste stuk het volgende over te nemen:

Het is het grote misverstand van deze tijd, dat 'God aan de kant staat van de armen'.

God staat n.l. niet zonder meer aan de kant van de armen, noch van de rijken, zwarten of de blanken, de onderdrukten of de onderdrukkers...! Wie dat zeggen plegen ernstige desinformatie over de Bijbel. Die leert immers duidelijk, dat God staat aan de kant van allen die Hem oprecht liefhebben: armen, rijken, zwarten, blanken, onderdrukten en ook van de machthebbers, als ze Hem dienen. Dan alleen kan een werkelijke doorbraak ten goede tot stand komen.

W. G. de Vries

Kerkgang van de CDA-politici

Er is een complete rel ontstaan over de opmerking van het CDA- tweede kamerlid, S. Faber, die in een spreekbeurt stelde dat de kerkelijke meelevendheid van de afgevaardigden van het CDA in het kabinet, parlement, raden en staten aan de orde moet komen. Volgens hem stortte zowat de complete CDA-top zich als een havik op deze uitspraak neer. Nu had hij in deze spreekbeurt erop gewezen 'dat blijkens een onderzoek zo'n veertig procent van de CDA-kiezers nauwelijks een kerk van binnen ziet'. Daaraan had hij dan de conclusie verbonden dat het een goede zaak zou zijn 'als de kerkelijke meelevendheid aan de orde zou komen bij het afvaardigen van CDA-ers'. Hij schrijft dan:

Nu er zoveel heisa ontstaan is over deze zaak heb ik behoefte aan een paar zaken op een rijtje te zetten. Doordat zo'n beetje de complete CDA-top zich als een havik stortte op een in mijn ogen nogal onschuldige en vanzelfsprekende uitspraak zou men bijkans de indruk krijgen, dat er meer aan de hand is dan op het eerste gezicht lijkt.

Drs. Willem Breedveld duidde daar ook op in zijn rubriek in Trouw van afgelopen zaterdag.

Het was voor mij een curieuze ervaring, dat het al of niet naar de kerk gaan door de heren Bukman, Lubbers en andere CDA-coryfeeën bliksemsnel bestempeld werd als een onderdeel van de privacy, waar anderen vanaf moeten blijven.

Ik vind dat vreemd omdat ik me moeilijk kan voorstellen, dat mensen die geregeld naar de kerk gaan, daar niet voor uit zouden willen komen. Waarom zouden mensen, die zondags willens en wetens thuis blijven er problemen mee hebben als dat bekend zou worden?

Er lijkt me alléén iets aan de hand te zijn als mensen niet geregeld ter kerke gaan en daar liever geen bekendheid aan willen geven omdat derden daar moeite mee hebben. Dat heeft echter niets met privacy te maken, maar alles met het niet voldoen aan de verwachtingen van anderen.

Vroeger sprak men in dit verband wel over de zedelijke band tussen kiezers en gekozenen.

Overigens wil ik niet uitsluiten dat het privacy-argument (mede) gebruikt werd om onkerkse en onkerkelijke CDA-kiezers niet al te zeer voor het hoofd te stoten.

Dit past dan ook geheel in het opportunistisch handelen van het CDA, zo voegen wij eraan toe. Daarom herinnert Faber aan een uitspraak van de laatste voorzitter van het CHU, baron Verschuier, 'CDA, waar is Uw geloof?' Hij wijst er ook op dat de grondslag van het CDA – de bijbelse normen voor de politiek – bitter weinig aan de orde komt. Hij vervolgt:

Het is in het verleden wel eens voorgekomen, dat besturen van christelijke scholen bij het benoemingenbeleid niet al te zeer geïnteresseerd waren in de kerkelijke betrokkenheid van sollicitanten. Het gevolg was, dat er later leerkrachten waren, die duidelijk lieten blijken weinig of geen boodschap te hebben aan kerk en geloof. Daarmee bevonden én de betrokken scholen én de betrokken leerkrachten zich in een vervelende positie. Zo iets moet in het CDA niet gebeuren.

Thans komen bij de kandidaatstelling allerlei aspecten aan de orde: leeftijd, geslacht, contactuele vaardigheden, nevenfuncties, deskundigheid, belangengroepen.

Is het nu echt te veel gevraagd (en dat is het enige wat ik heb betoogd), dat de partij-

leiding in een gesprek met kandidaten voor verantwoordelijke functies óók de kerkelijke meelevenheid aan de orde stelt? Ik vind dat in een partij als het CDA de gewoonste zaak van de wereld!

Nu zit hier een adder – en zelfs een erg gevaarlijke – onder het gras. Het Nederlands Dagblad heeft daarop al gewezen en Hervormd Nederland komt dat bevestigen. Daarin lezen we nl. over deze reactie van de CDA-top:

Dat leidt ertoe, dat de afstand tot de kerken groter wordt. In de kerken groeit het besef, dat de bestaande orde in menig opzicht een wanorde is. Zij proberen de samenleving ver weg en dichtbij te zien door de ogen van de slachtoffers van de machtsmechanismen. Een kritische benadering van allerlei vroegere vanzelfsprekendheden brengt interne onrust en verdeeldheid teweeg, een onrust en verdeeldheid die het CDA als politieke partij juist uit de weg wil gaan. Ook in die zin is voor het huidige CDA aan de kerken niet veel eer te behalen. Dat verklaart wellicht de lauwe reactie vanuit het partijbestuur op de door Sytze Faber uitgesproken zorg. De partijbestuurders hebben kennelijk andere zorgen aan hun hoofd dan het kerkelijke of christelijke gehalte van de partij.

Kerkelijke meelevenheid en kerkgang t.a.v. kerken die het horizontalisme prediken en het evangelie als een 'revolutionair handboek' voorstellen, bevordert ten diepste een revolutionaire en niet anti-revolutionaire politiek. 'De' kerken is dan ook een aanduiding, die alles op één hoop werpt. Er is vandaag meer dan ooit reden te onderscheiden, welke de wettige kerk is, want . . . zoals er in de kerk wordt gepreekt, wordt weldra in de politiek gehandeld. Mét of zonder kerkgang.

W.G. de Vries

327

Schoolgeld, onze leerlingen zijn het meer dan waard.

Schoolgeld. De gezamenlijke aanpak van financiële akties tbv ongesubsidieerd Gereformeerd Onderwijs en vormingswerk. Ontvangt graag alle acceptgirokaarten terug! NMB-Apeldoorn rek. nr. 65.31.12.645; Giro: rek. nr. 5350018; tnv Stichting CFA.

VOOR GEREFORMEERD ONDERWIJS